



Vragen van de gemeenteraadsfractie van het CDA
inzake stemcomputers.



College van Burgemeester en Wethouders
Postbus 9900
1201 GM HILVERSUM

Hilversum: 21 september 2006

Betreft: Vragen ex artikel 41 R.v.O. van de CDA fractie betreffende de stemcomputers.

Geacht College,

Zijn stemcomputers te vertrouwen?

Op <http://www.wijvertrouwenstemcomputersniet.nl> trof ik verontrustende informatie over de betrouwbaarheid, veiligheid en controlebaarheid van stemcomputers. Bezorgde burgers, bestuurders en onderzoekers - die weten waar ze het over hebben - zetten vraagtekens bij de noodzaak van het gebruik van stemcomputers en hebben – zoals de naam van de site al aangeeft – grote twijfels.

Ik begrijp dat fraude met stemcomputers moeilijk aan te tonen is en dat maakt het gebruik van stemcomputers voor verkiezingen omstreden. De software van stemcomputers is meestal geheim en eigendom van de fabrikant. Een betrouwbare hertelling is vaak niet mogelijk omdat de computers geen bewijs van de uitgebrachte stem printen. Dit wordt ook wel aangeduid als de afwezigheid van een "paper-trail". En natuurlijk moet je er altijd vanuit gaan dat leden van het stembureau betrouwbaar zijn. Maar degene die de stemcomputer bedient kan het stemmen manipuleren door bijvoorbeeld de machine op "standby" te zetten en daar moet je toch rekening mee houden.

Naar aanleiding van de op bovenvermelde site gevonden informatie en de komende verkiezingen waarbij Hilversum weer zijn stemcomputers zal gebruiken heeft het CDA de volgende vragen:

1. Hoe wordt de verkiezingsuitslag verkregen met stemcomputers in Hilversum gecontroleerd? Wordt alleen het totaal aantal uitgebrachte stemmen vergeleken met het aantal ingeleverde oproepkaarten of is er nog een verdere controle?
2. Indien er geen verdere controle wordt gedaan is dit dan wel mogelijk na ingediend bezwaar over de verkiezingsuitslag?
3. Wordt bij alle stemcomputers gecontroleerd of de op het scherm getoonde informatie ook altijd de daadwerkelijke gegevens zijn die in het geheugen worden opgeslagen?
4. Hoe worden de stemcomputers opgeslagen en getransporteerd en wat zijn de veiligheidswaarborgen hierbij?
5. Wordt bij alle stemcomputers voor het gebruik de software gecontroleerd op eventuele wijzigingen? Zo ja, op welke wijze gebeurt dit en op welke termijn voor de verkiezing?



6. Zijn leden van het stembureau in staat om stemcomputers en de daarop geïnstalleerde software te controleren? Zo ja, op welke wijze gebeurt dit?
7. “Wij vertrouwen de stemcomputers niet” wijst erop dat voor optimale controleerbaarheid een “paper trail” noodzakelijk is. Onderschrijft het College deze zienswijze? Bent u bereid over te stappen op dit systeem? Zo niet, waarom niet?
8. “Wij vertrouwen de stemcomputers niet” beweert op haar website dat het stemmen per computer duurder is dan het stemmen met biljetten. Klopt deze bewering? Kan het college aangeven wat de kosten zijn van het stemmen per computer en met biljetten?
9. Vindt u dat een dat het gebruik van een aantoonbaar onveilig en oncontroleerbaar systeem is gerechtvaardigd?
10. Indien in Hilversum de wens bestaat de controleerbaarheid van de verkiezingsuitslag te vergroten, hoe kunt u dan aan die wens gehoor geven?

Om ten slotte Ed Ridderbeekx, IT-auditor, aan te halen:

Wij zijn niet zozeer tegen de toepassing van stemcomputers. Wij zijn wel tegen het ontbreken van de randvoorwaarden die het systeem veilig, controleerbaar en betrouwbaar maken.

Puck Zijlstra

Fractie CDA

Antwoorden van burgemeester en wethouders

De verkiezingsuitslag wordt op diverse wijzen gecontroleerd. Na sluiting maakt een stembureau het proces-verbaal N10-3 op ter vaststelling van de uitslag. In dit proces-verbaal dienen de leden van het stembureau onder andere het aantal uitgebrachte stemmen per lijst te vermelden. Deze gegevens worden overgenomen van de door de leden van het stembureau geprinte telstrook waarop tevens het aantal op iedere kandidaat uitgebrachte stemmen opgenomen is. Het aantal ingeleverde oproepingskaarten c.q. stempassen dient in overeenstemming te zijn met het aantal uitgebrachte stemmen. Deze activiteiten vinden in het openbaar plaats en kiezers kunnen daarbij bezwaren inbrengen. Bovendien dient het verstrekte volgnummer gedurende de gehele verkiezingsdag telkens in overeenstemming te zijn met het aantal uitgebrachte stemmen. De uitslagen worden direct door het stembureau telefonisch doorgegeven aan bureau Verkiezingen. Aan de hand hiervan wordt de voorlopige uitslag bekend gemaakt. Het stemgeheugen en het proces verbaal worden zo spoedig mogelijk door afzonderlijke stembureauleden naar bureau Verkiezingen gebracht. De stemgeheugens worden ingelezen op het gemeentehuis met behulp van een inleesstation. Na het inlezen worden de ingelezen stemmenaantallen gecontroleerd aan de hand van de telstrook en het proces-verbaal. Nadat alle stemgeheugens verwerkt zijn wordt het proces-verbaal van de uitslag afgedrukt. De officiële uitslag wordt ter inzage gelegd, waaraan een openbare kennisgeving is voorafgegaan. Daarnaast worden de uitslagen van alle stembureaus op internet en in de media gepubliceerd (tot op het niveau van de per kandidaat per stembureau uitgebrachte stemmen).

2. De controle wordt uitgebreid besproken in het antwoord op vraag 1. Het indienen van bezwaar over de uitslag van de verkiezing is altijd mogelijk.
3. In de voorbereiding van een verkiezing worden de stemgeheugens geconfigureerd. Dit wordt door twee medewerkers van bureau Verkiezingen uitgevoerd. De inhoud van een stemgeheugen wordt vergeleken met het stemvel dat op de stemmachines wordt geplaatst. De stemgeheugens en de sleutels worden op de ochtend van de verkiezingen aan de voorzitter van het stembureau overhandigd. Na het opstarten van de stemmachine zien (controleren) de stembureauleden dat het aantal uitgebrachte stemmen op nul staat en dat de verkiezingsdatum juist is. De stembureauleden moeten in het proces-verbaal verklaren dat er voor de aanvang van de stemming geen stemmen in het geheugen van de stemmachine waren opgeslagen. In ditzelfde proces-verbaal wordt ook opgenomen of de verzegeling van de stemmachine intact is. Ontbreken er verzegelingen of zijn er verzegelingen verbroken dan mag deze machine niet voor de stemming worden gebruikt en moet er een nieuwe stemmachine gebruikt worden.
4. De stemmachines (zonder geheugen) worden voor en na de verkiezingen in een beveiligde ruimte bewaard. Het transport van gemeentehuis naar het stemlokaal vice versa gebeurt 's morgens voor aanvang van de verkiezingen door de Dienst Stad van de gemeente Hilversum. Deze geven de stemmachines af aan de stembureauleden en aan het einde van de verkiezingsdag worden de stemmachines door dezelfde dienst weer opgehaald en teruggeplaatst in de beveiligde ruimte.

De stemmachines worden voor de verkiezing gecontroleerd door NEDAP (Nederlandse Apparatenfabriek) op de volgende punten:

- Visuele inspectie van de stemmachine c.q. programmeer-uitleeseenheid.
- Authenticiteitsverificatie van de firmware.
- Compartiment waar de elektronica zich bevindt voorzien van gecodeerde verzegeling.

Alle bovenstaande handelingen worden in een protocol schriftelijk vastgelegd dat mede door de gemeente ondertekend dient te worden. De gemeente Hilversum wordt dan ook verzocht toezicht te houden op de uitvoering van bovenstaande procedure. Dit is reeds gebeurd.

5. Zie antwoord op vraag 4
6. Zie antwoord op vraag 3
7. Ons college acht controleerbaarheid door middel van een "paper trail" om de volgende redenen niet noodzakelijk en gewenst.
 - op de display van de stemmachine wordt voor de kiezer aangegeven welke keuze hij heeft gemaakt. Vervolgens bevestigt de kiezer de gekozen kandidaat. De kiezer controleert hiermee zelf zijn keuze.

Bij gebruik van "paper trail" zijn twee methoden denkbaar.

1. In het ene geval drukt de stemmachine de stem af, de kiezer neemt deze in handen, controleert deze en stopt de papieren stem in een stembus. Aan deze methode zijn veel risico's verbonden. Kiezers kunnen vergeten om het strookje in de bus te gooien. Dit was het geval bij een test die men in Frankrijk heeft gehouden. Ook kan het strookje door de kiezer gebruikt worden om aan een derde te bewijzen wat hij gestemd heeft. In verband met het verplichte stemgeheim en het voorkomen van de mogelijkheid van het kopen van stemmen is dit niet wenselijk.
2. In het andere geval verschijnt het strookje achter glas en valt in een afgesloten bus nadat de kiezer de stem bevestigd heeft. Hoewel deze methode veiliger is dan de eerste, zijn ook hiermee in het buitenland grote problemen ontstaan. Daarnaast bleken in alle gevallen telfouten te zijn ontstaan bij het tellen van de papieren stemmen.

De mogelijkheid tot hertellen wordt niet door het Ministerie voorgeschreven. Zowel in de kieswet, het kiesbesluit en de door het Rijk vastgestelde Regeling voorwaarden en goedkeuring stemmachines 1997 zijn uitgebreide eisen opgenomen die de betrouwbaarheid van stemmachines garanderen. Elk prototype stemmachine is door TNO grondig gekeurd. De (uitgebreide) keuringscriteria hebben met name betrekking op de betrouwbaarheid en beveiliging van de stemmachine.

De keuze voor stemmachines is onder meer gedaan omdat het de menselijke fouten die gemaakt worden bij het uitbrengen van de stemmen minimaliseert en fouten bij het tellen van stembiljetten voorkomt. Daarnaast worden door kiezers bij het stemmen met stemmachines veel minder ongeldige stemmen uitgebracht en is er geen discussie over het al of niet meetellen van stembiljetten. Men kan alleen nog blanco stemmen. Ons college ziet dan ook geen problemen in het gebruik van stemmachines.

8. Nee, deze bewering klopt niet. Naast de kwaliteitsverbetering is het gebruik van de stemmachine aanmerkelijk goedkoper dan het stemmen met een stembiljet. Hierbij spelen zaken als vervoer, de opbouw, het afbreken en het opslaan van stembokjes, drukwerkkosten van stembiljetten, meer stembureauleden per stembureau noodzakelijk, meer stembureaus omdat per stembureau minder kiezers opgeroepen kunnen worden, arbeidsintensievere tellingen, etc. een grote rol. Een exacte vergelijking van kosten is niet gemaakt, maar verwacht wordt dat de kosten van de verkiezingen bij het gebruik van stembiljetten aanmerkelijk zullen stijgen.
9. Nee.
10. De wens om de verkiezingsuitslag op een andere manier te controleren dan zoals hierboven beschreven, is er niet binnen het college.

De laatste weken heeft bureau Verkiezingen diverse berichten ontvangen met adviezen over de beveiliging rond de stemmachines, waaronder adviezen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Op dit moment is het Ministerie van Binnenlandse Zaken bezig aanvullende richtlijnen op te stellen voor de beveiliging van de stemmachines. Het bureau Verkiezingen van de gemeente Hilversum zal deze richtlijnen nauwkeurig opvolgen.

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van Hilversum
de secretaris de burgemeester


J.H. van der Vegt


E.C. Bakker